

cepcji (s. 52-53). Być może wynika to z faktu, iż w innych częściach pracy znajdują się liczne treści dotyczące właśnie tego zagadnienia. Także sama perspektywa miłości-daru doszła do głosu wyraźnie dopiero w czwartym rozdziale pracy. Szkoda, iż nie wybrzmiała ona bardziej twórczo zwłaszcza w trzecim rozdziale.

Prezentowane studium ks. J. Bramorskiego wnosi niewątpliwie wkład w studium nad problematyką jednego z ważnych wycinków współczesnego teologicznomoralnego nauczania kościelnego odnoszącego się do kapłaństwa sakramentalnego.

Ks. Andrzej F. Dziuba

Mistyka drogą zjednoczenia z Bogiem, pr. zb., opr. merytoryczno-naukowe S. Urbański, red. M. Szymula, Warszawa 1999, ss. 311.

Na polskim rynku wydawniczym pojawia się coraz więcej książek posiadających w tytule słowo „Mistyka”. Wskazuje to na duże zainteresowanie jakim cieszą się zagadnienia związane z mistycznym doświadczeniem Boga. Rodzące się religijne potrzeby współczesnego człowieka wierzącego zyskały już określenie „przebudzenia mistycznego”. Wobec tych faktów truizmem byłoby przekonywanie, iż właściwe formowanie duchowej postawy chrześcijańskiej nie jest możliwe w oderwaniu od zagadnień związanych z życiem mistycznym. Niestety daje się zaobserwować wiele niepokojących zjawisk wynikających z mylnego pojmowania lub fałszywego rozumienia zagadnień mistyki. Współcześni chrześcijanie są narażeni na wiele fałszywych teorii i zachęcani do praktykowania obcych naszej religii praktyk mistyki Dalekiego Wschodu, jak również mistycyzmu wynikającego z mylnego rozumienia teorii mistyki chrześcijańskiej. Rodzi się więc potrzeba ukazania rzetelnych podstaw umożliwiających właściwe rozumienie mistyki chrześcijańskiej, poznania jej źródeł, głównych przedstawicieli oraz ukazania niebezpieczeństw mistyki fałszywej. Jednocześnie, dla polskiego czytelnika może być interesujące rodzime doświadczenie życia mistycznego jak również poznanie co na temat mistyki mają do powiedzenia współcześni polscy teolodzy duchowości. Naprzeciw tym potrzebom wychodzi Wydawnictwo ATK publikując książkę pt.: „Mistyka drogą zjednoczenia z Bogiem”. Jest to kolejny tom w serii wydawniczej ATK „Mistyka Polska”. Obecny 6. tom studiów prezentuje dorobek naukowy I Ogólnopolskiego Sympozjum Mistyki zorganizowanego przez Sekcję Teologii Duchowości Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, na której czele stoi ks. prof. dr hab. Stanisław Urbański. Obok dorobku sympozjalnego, prezentowane opracowanie zawiera prace badawcze polskich teologów duchowości, którzy podejmują naukową refleksję nad doświadczeniem życia mistycznego oraz jubileuszowe artykuły z okazji 10-lecia Sekcji Teologii Duchowości ATK.

Prezentowana książka zawiera trzy części. Pierwszą część omawianej pozycji otwiera praca o. prof. dr hab. Pawła Placyda Ogórka, kierownika Katedry Mistyki Chrześcijańskiej w Akademii Teologii Katolickiej pt.: „Mistyka. Zagrożenie czy rozwój życia duchowego?”. Autor na początku ukazuje problem fałszywego pojmowania mistyki. Powołując się na Tomasza Mertona dowodzi, iż jedynie prawdziwa mistyka to mistyka autentycznie religijna, która nie ma nic wspólnego z okultyzmem, magią, spirytyzmem czy magnetyzmem. Fałszywą mistykę nazywa dewiacją daru łaski pro-

wadzącą do pseudomistyki. W dalszej części swej pracy autor wprowadza rozróżnienie pomiędzy mistyką jako doświadczeniem duchowym a teoretyczną spekulacją uprawianą w ramach teologii mistycznej. Następnie jednoznacznie odróżnia psychologiczny aspekt mistyki od jej aspektu teologicznego. Centrum mistycznego doświadczenia jest zawsze i tylko sam Bóg. Stąd mistyka w ścisłym sensie jest doświadczeniem czysto chrześcijańskim, albowiem jest uwarunkowana zbawczym i uświęcającym działaniem Wcielonego Słowa. Konsekwencją tak pojętej mistyki staje się stwierdzenie, które autor podaje za K. Rahnerem, iż dzisiejszy chrześcijanin będzie mistykiem tzn. kimś, kto czegoś doświadczył, albo go wcale nie będzie. Z tego twierdzenia, według autora, wynika fakt powszechności mistyki a nie jej elitarność.

Drugi artykuł pt.: „Mistyka inkarnacyjna Wcielonego Słowa” wyszedł spod pióra J. E. ks. Abpa dra Stanisława Nowaka, Metropolity Częstochowskiego. Na początku swej pracy autor zwraca uwagę na spotykaną w dzisiejszym świecie modę na mistykę pozachrześcijańską. Natomiast tylko zjednoczenie z Chrystusem - jak podkreśla - może nas doprowadzić do zjednoczenia z Bogiem. Następnie ks. Arcybiskup omawia swoistą i oryginalną interpretację prawdy o Wcieleniu Słowa Bożego dokonaną przez Kardynała Piotra de Berulle (1575-1629). Ukazując Kardynała jako twórcę „Francuskiej Szkoły Duchowości” nazywa go „radykałnym chrystocentrystą”, który mistyczne rozważania o więzi człowieka z Chrystusem wyprowadzał zawsze z dogmatu, twierdząc, że tylko dogmat jest źródłem i motorem prawdziwego życia chrześcijańskiego. W dalszej części ukazany jest punkt wyjścia mistyki inkarnacyjnej Kardynała czyli teoria o trzech jednościach: jedność istoty, którą jest boskość; jedność miłości, którą jest Trójca Święta; jedność istnienia, którą jest Wcielenie. Następnie ks. Arcybiskup ukazuje Kardynała Berulle, jako wielkiego reformatora kleru. Uważa on, iż mistyka inkarnacyjna szczególnie stosowna jest dla kapłanów. Bowiem kapłan przez sakrament święceń wchodzi w szczególny stan przynależności do Chrystusa. Dlatego winien on być nie tylko doskonałym „adoratorem Słowa Wcielonego”, ale również być z Nim w wyjątkowy sposób zjednoczony.

Autorem kolejnego artykułu pt.: „Mistyka w polskiej tradycji” jest ks. prof. dr hab. Stanisław Urbański, Kurator Sekcji Teologii Duchowości w Akademii Teologii Katolickiej i Kierownik Katedry Życia Duchowego, wybitny specjalista oraz twórca polskiej szkoły duchowości. Problematyka skupia się tu na historycznym przeglądzie mistyki w Polsce. Na początku autor charakteryzuje swoje badania jako próbę „przebiegnięcia wielkimi krokami” dziejów polskiego ducha, aby ukazać, jak aktywność Trójcy Świętej ujawnia się w mistyce naszych rodaków. Bogate doświadczenie polskiej mistyki autor szereguje według mistyki typu przeżyciowego, następnie typu szkolnego czyli podręcznikowego, potem formacyjnego, a w końcu według mistyki typu badawczego. Podając określenie mistyki jako autentycznego życia duchowego człowieka, wybiegającego poza zachowywanie jedynie praktyk pobożnościowych umiejscawia ją w aspekcie wiary, miłości, modlitwy, apostołstwa, ofiary w najgłębszym zespoleniu z Chrystusem. Idąc za ukazanymi powyżej kryteriami ks. Urbański dokonuje podziału dziejów polskiej mistyki na pięć okresów. Pierwszy to lata do XVII wieku, drugi to XVII wiek, trzeci okres to XVIII wiek i I połowa XIX wieku, czwarty okres - to druga połowa XIX wieku i początek XX wieku (do 1914 roku), i piąty - to XX - lecie międzywojenne (1914-1939). Następnie charakteryzuje poszczególne okresy w dziejach polskiej mistyki oraz ich przedstawicieli.

Czwarty artykuł w omawianej pozycji pt.: „Życie mistyczne podstawą duchowości zakonnej w świetle nauczania bł. Honorata Koźmińskiego” jest autorstwa ks. dra Marka Szymuli. Odwołując się do zapoczątkowanej przez Sobór Watykański II refleksji teologicznej nad życiem zakonnym, autor wskazuje na konieczność odzyskania i uaktywnienia wymiaru mistycznego w duchowości zakonnej. Jako, że ten postulat w historii duchowości wciąż pojawiał się z różną intensywnością autor na przykładzie bł. Honorata Koźmińskiego, kapucyna (1829-1916) ukazał mistyczne podstawy życia zakonnego. O. Honorat reprezentował nurt mistyki spekulatywnej jak i przeżyciowej. Swą koncepcję mistyki studyjnej oparł Koźmiński na utrwalonym w tradycji schemacie rozwoju życia wewnętrznego. Pisał on o stanach życia duchowego, które odpowiadają trzem okresom życia wewnętrznego określanym tradycyjnie jako droga początkujących, postępujących i droga zjednoczenia. Jego nauczanie opiera się na doświadczeniu wielu mistrzów życia duchowego, za nimi postrzega on życie mistyczne, jako drogę prowadzącą do coraz głębszego poznawania i kochania Boga.

Ostatnim artykułem w pierwszej części omawianej książki jest praca ks. lic. Pawła Gwiazdy pt.: „Zastosowanie technik medytacyjnych niechrześcijańskich religii Wschodu w książkach A. de Mello. Ożywcza inspiracja czy zagrożenie?”. Autor podejmuje w nim problem lektury książek Anthony de Mello. Na początku swego artykułu podaje określenia jasnych kryteriów, które pozwoliłyby ocenić na ile pochodzące z religii niechrześcijańskich metody medytacji mogą być przydatne w modlitwie chrześcijanina. Następnie porusza problem terminologii stwarzającej zewnętrzne podobieństwo w nazewnictwie używanym w tradycji chrześcijańskiej i tradycji niechrześcijańskich religii Wschodu („oczyszczenie”, „pustka”, „próżnia”, które oznaczają inne rzeczywistości dla chrześcijanina i niechrześcijanina). Wreszcie autor ukazuje różne podejścia do zagadnienia modlitwy opierające się na rozróżnieniu pomiędzy mantrą a modlitwą skupienia. Po tym systematyzującym wprowadzeniu autor wskazuje na niektóre błędne w kontekście chrześcijaństwa stwierdzenia A. de Mello zawarte w jego pozycjach książkowych. Konkludując wyraża pogląd, iż spotkanie z bogactwem medytacyjnego dziedzictwa religii niechrześcijańskich może wpłynąć inspirująco na lepsze zapoznanie się z lekceważonym często i zapomnianym, dziedzictwem duchowości chrześcijańskiej, z jego licznymi szkołami i sposobami modlitwy.

Jako potwierdzenie aktualności badań ks. Gwiazdy zostaje zamieszczona w książce „Notyfikacja Kongregacji Nauki Wiary w sprawie pism o. Anthony’ego de Mello SJ”, która stwierdza, że liczne poglądy tego autora są „niezgodne z wiarą katolicką i mogą wyrządzić poważne szkody”.

Drugą część omawianej pozycji: „Studia uzupełniające” rozpoczyna artykuł ks. dra Tomasza Trzaskawki pt.: „Rola miłości w zjednoczeniu mistycznym chrześcijanina z Bogiem w piśmiennictwie Sługi Bożego Zygmunta Szczęsnego Felińskiego”. W piśmiennictwie Felińskiego szczególne miejsce zajmuje nadprzyrodzona cnota miłości i jej rola w dynamice życia duchowego chrześcijanina. Autor ukazując skutki miłości w mistycznym zjednoczeniu z Bogiem prowadzi nas przez nauczanie Księdza Arcybiskupa o potrzebie pełnego przyłgnięcia chrześcijanina do umiłowania woli Bożej, następnie akcentuje chrystocentryczny rys miłości serca ludzkiego aż wreszcie doprowadza do zjednoczenia mistycznego z Bogiem w miłości uznając ten stan za jedyny kres życia duchowego. W dalszej części swego artykułu autor ukazuje

wspólne skutki cnót teologicznych w życiu duchowym chrześcijanina. Należą do nich: pokój i radość wewnętrzna, pragnienie chwały Bożej oraz troska o doczesne i wieczne dobro każdego człowieka i uczestnictwo chrześcijanina w chwale Chrystusa. Człowiek według Felińskiego jest powołany do otwarcia się na Boga i współpracy z Nim, czego największym zadatkiem są boskie dary wiary, nadziei i miłości, dzięki którym życie duchowe rozwija się aż po stan życia mistycznego. Dlatego dążenie do jego osiągnięcia jest, zdaniem Księdza Arcybiskupa, obowiązkiem każdego chrześcijanina, który współpracując z tymi darami przez indywidualny kierunek pracy wewnętrznej oraz właściwy wybór środków doskonałości zmierzać może do osiągnięcia pełni życia w Bogu.

Kolejny artykuł w tym obszernym dziele pt.: „Wybrane elementy doświadczenia mistycznego w nauce Reginalda Garrigou-Lagrange’a” napisał o. dr Piotr Piasecki OMI. Autor wyakcentował w nauce teologa francuskiego tezę, że życie mistyczne jest normalnym i pełnym rozwinięciem dojrzałości życia chrześcijańskiego. To przekonanie Profesora Angelicum oparte jest na trzech racjach: łaska uświęcająca jest wspólną zasadą życia mistycznego i życia wewnętrznego powszechnego; w postępie życia wewnętrznego, oczyszczenie chrześcijanina jest całkowite dopiero dzięki oczyszczeniom biernym, które są porządku mistycznego; wreszcie cel życia wewnętrznego jest ten sam co mistycznego, lecz życie mistyczne bardziej bezpośrednio do tego celu usposabia. Powyższe trzy twierdzenia prowadzą do ustanowienia przez R. Garrigou-Lagrange’a ogólnego prawa pełnego rozwoju życia łaski będącego istotą życia mistycznego. W dalszej części artykułu autor ukazuje, iż według nauczania francuskiego dominikanina w mistyce kluczowe miejsce zajmuje zagadnienie doświadczalnego poznania Boga. Według niego mistik nie poznaje Boga wprost lecz zostaje wzbogacony ideami wlanymi, stąd owocem i szczytowym doświadczeniem życia duchowego staje się kontemplacja.

Ostatni artykuł, tej części recenzowanej książki, napisany przez ks. lic. Wojciecha Błaszczyka nosi tytuł: „Rola pokuty w mistycznym zjednoczeniu z Bogiem według dzieł św. Jana od Krzyża”. Autor opierając się o klasyczne dzieła sanjuanistyczne podejmuje analizę istoty pokuty chrześcijańskiej. Z dzieł Doktora Kościoła wynika, iż pokuta w sposób zasadniczy przyczynia się do postępu duchowego człowieka. Jednakże, na co zwraca autor uwagę, potrzebne jest właściwe jej rozumienie i praktykowanie, aby nie powodowała jego zniewolenia czy zupełnego unicestwienia. Następnie w kolejnych paragrafach swej pracy prowadzi nas przez dzieła św. Jana ukazując ascetyczny wymiar pokuty w nocy czynnej zmysłów, dalej ascetyczno-mistyczny wymiar pokuty w nocy czynnej ducha i biernej nocy zmysłów aż po mistyczny wymiar pokuty w nocy biernej ducha. Zdaniem autora pedagogia św. Jana od Krzyża polega na metanoi w poszczególnych władzach człowieka, który to proces zostaje uwieńczony zjednoczeniem przeobrażającym, czyli uczestniczeniem w życiu Trójcy Świętej.

Ostatnia część omawianej książki to dwa jubileuszowe artykuły podsumowujące dziesięcioletnią działalność Sekcji Teologii Duchowości istniejącej przy Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Artykuły ks. lic. Pawła Gwiazdy „Historia powstania i rozwoju Sekcji Teologii Duchowości Akademii Teologii Katolickiej” oraz ks. dra Marka Szymuli „Dorobek naukowy pracowników Sekcji” ukazują przeszłość i teraźniejszość Sekcji oraz jej Pracowników. Jej założyciel i kierownik ks. prof. dr hab. Stani-

sław Urbański, wybitny polski teolog, twórca polskiej szkoły duchowości, potrafił stworzyć w tym dość krótkim czasie - dziesięciu lat, prężnie działającą Sekcję naukową mogącą już dziś poszczycić się trzema Katedrami z zakresu Teologii Duchowości (Katedra Życia Duchowego, Katedra Mistyki Chrześcijańskiej oraz Katedra Hagiografii), imponującym dorobkiem naukowym oraz nowatorskimi badaniami naukowymi szczególnie nad polską szkołą duchowości. Odkrył polską szkołę duchowości Sióstr Benedyktynek (M. Mortęska), zmartwychwstańczą, honoracką i kapucyńską. Wydaje się, iż zaprezentowane artykuły oraz dorobek mijającego dziesięciolecia Sekcji Teologii Duchowości ATK, ukazane w omawianej książce przyczynią się pogłębienia zainteresowania czytelników - duchownych i świeckich - bogatą problematyką życia duchowego oraz staną się inspiracją do dalszych studiów i badań nad zaprezentowaną tematyką.

Ks. Marek Szymula

Ks. Stanisław Urbański, Teologia życia mistycznego. Studium Polskiej Mistyki (1914-1939), wyd. II, Warszawa 1999, ss. 439.

Autor zajął się problemem aktualnym i nader interesującym. Mistyka bowiem budzi żywe zainteresowanie współczesnego człowieka, który zmęczony intelektualizmem religijnym poszukuje duchowych form zjednoczenia z Bogiem. Równocześnie jednak wraz z zainteresowaniem problematyką mistyki pojawia się często spotykana dezorientacja w tej dziedzinie. Z całą wyrazistością zatem narzuca się pytanie o istotę mistyki? Co stanowi jej naturę, a co stanowi drugorzędne elementy życia mistycznego, które osiąga pełnię w kontemplacji mistycznej, a szczególnie w zjednoczeniu przeobrażającym będącym szczytem zjednoczenia człowieka z Bogiem na ziemi?

Szukając właściwej odpowiedzi na te istotne pytania Autor odwołał się do myśli wielu polskich pisarzy okresu międzywojennego. Dlaczego właśnie ten czas zainteresował Autora pracy? Na pewno słuszną racją będzie stwierdzenie, że zagadnienie mistycyzmu ma charakter ponadczasowy. Ale Autor skupił się na tym okresie, ponieważ nikt dotychczas nie opracował kompleksowo problematyki polskiego mistycyzmu doby XX-lecia międzywojennego. Zadanie to stanowiło zatem wyzwanie dla Autora. Ponadto okres ten jest ciekawy, ponieważ wraz z odzyskaniem niepodległości przez Polskę, w atmosferze wolności odrodziła się i myśl teologiczna. Teologowie bez przeszkód mogli uprawiać teologię mistyczną. Interesujące więc stało się wydobywanie wątków związanych z mistyką u polskich pisarzy, by ukazać oryginalność a zarazem i aktualność ich poglądów.

Od omawianego okresu do dziś upłynęło wiele czasu. Współczesna duchowość polska stanęła przed problemem mistyki apersonalnej Dalekiego Wschodu, której przedmiotem nie jest Trójjedyny Bóg. W tej sytuacji dysertacja niniejsza wydaje się potrzebna. Ks. Urbański sięgając bowiem do minionego okresu ukazuje naturę i istotę mistyki, którą uprawiali polscy teolodzy. Mistyka ta była mistyką w pełni chrześcijańską. W jej centrum stał Bóg Osobowy. Była to mistyka oparta o objawienie, w ramach